

залежить від самої людини, яка є об'єктом маніпулювання [10, с. 13]. Такі тенденції можемо спостерігати у практиці російських ЗМІ. Навіювання як образний вплив, що викликає некритичне сприйняття та засвоєння певної інформації, має місце також у роботах українських карикатуристів, але в контексті сучасної інформаційної війни йдеться радше про позитивну сутєстію, спрямовану на орієнтацію світогляду задля захисту громадянських та державних інтересів. Художник пропонує читачеві своє бачення проблеми, а погоджуватись з ним чи ні – кожен має право вирішувати сам.

Висновки. Таким чином, українські карикатуристи активно долучаються до російсько-українського протистояння в інформаційній сфері. Їхні роботи пропонують нестандартний, альтернативний погляд на процеси, що відбуваються в сусідній державі, вказують на абсурдність дій влади, і, загалом, служать адекватною відповіддю на агресію Росії проти України. Карикатура в умовах інформаційної війни працює на випередження, тобто, будучи зорієнтованою на аудиторію всередині держави, запобігає поширенню тут російського впливу і сама є однією з чинників формування суспільної думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айнутдинов А. С. Типология и функции карикатуры в прессе / А. С. Айнутдинов // Вестник Челябинского государственного университета, 2008. – № 21. – С. 20–28. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lib.csu.ru/elbibl/vestn_arh.shtml.
2. Анисимова Е. Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов) / Е.Е. Анисимова // Вопросы языкознания, 1992. – № 1. – С. 71–78. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ruslang.ru/doc/voprosy/voprosy1992-1.pdf>.
3. Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. / Гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Советская Энциклопедия, 1973. – Т. 11. : Италия–К варкуш. – 608 с.
4. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / О. Ю. Горбань // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2015. – № 1. – С. 136–141. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/20.pdf.
5. Ефимов Б. Основы понимания карикатуры / Б. Ефимов. – М. : Издательство Академии художеств, 1961. – 70 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://xooby.ru/item1228413.html>.
6. Квіт С. Масові комунікації : підручник / С. Квіт. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 206 с.
7. Ковалева Т. Г. Креолизованный текст как средство развития социокультурной компетенции / Т. Г. Ковалева // Мова і культура, 2013. – Вип. 16, Т. 2. – С. 59–62. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
8. Кожем'якіна О. Сміх як джерело довіри до життя / О. Кожем'якіна // Δόξα / Докса. – 2011. – Вип. 16. – С. 94–100. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa16/94-100.pdf>.
9. Порфімович О. Технології візуального впливу (плакатистика) в контексті інформаційної війни / О. Порфімович // Народні блоги. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://narodna.pravda.com.ua/history/547b8e4c43b4f/>.
10. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посібник / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Копанцева та ін. ; за ред. С. Д. Скулиша. – 2-ге вид. – К. : ЗАТ «ВППОЛ», 2011. – 248 с.
11. Шпиґа П. С. Основні технології та закономірності інформаційної війни / П. С. Шпиґа, Р. М. Рудник // Проблеми міжнародних відносин. – 2014. – Вип. 8. – С. 326–339. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kytmu.edu.ua/vmv/v/p08/22.pdf.
12. Шутов Р. Дегуманізація як інструмент інформаційної війни / Р. Шутов // Медиаграмотність. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/advocacy_and_influence/degumanizatsiya_yak_instrument_informatsiynoi_viyuni.

Триюда Л.

Науковий керівник – доц. Бабій І.М.

СЕМАНТИКО-СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ У ЗБІРЦІ ОПОВІДАнь ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНЕ СОНЦЕ»

Словотворення – одне з найбагатших джерел поповнення лексичного складу мови. Воно органічно пов'язане з живими процесами розвитку лексики. Серед новоутворень складні слова – ці особливі за певними ознаками складні номінації – охоплюють досить об'ємний і всезростаючий шар лексики сучасної української літературної мови. Утворення складних слів в українській мові шляхом складання основ і цілісних слів виявилось особливо продуктивним в останні десятиліття. Це пояснюється тим, що за багатьох комунікативних ситуацій справді з'являється потреба у висловленні двох ідей однією лексемою, словом.

У теорії складного слова й дотепер немало суперечливого, неузгодженого. За останні десятиріччя з'явилося немало праць, у яких уточнюється методологія й техніка дослідження складних слів, зокрема, в українській та інших літературних мовах; все повніше кваліфікуються різні типи й засоби формування композитів. Помітне місце в мовленні художнього стилю посідають складні слова. Відомо дослідниця Н.Ф.Клименко зазначала, що такі лексеми становлять 10 відсотків словникового складу української мови [1, с. 9]. Проте нині засвідчується зростання цих одиниць у нашій мові [1, с. 25], а за твердженням О.А.СТИШОВА, «найактивнішим способом словотвору на сучасному етапі розвитку української мови (після суфіксації) є

композиція» [2, с. 25]. Адже назви, утворені шляхом осново-, словоскладання чи скорочення слів, мають кілька вагомих переваг перед іншими номінаціями. По-перше, вони завжди коротші, ніж словосполучення, порівняння чи навіть речення, на основі яких будуються. По-друге, «за багатьох комунікативних ситуацій виникає необхідність у висловленні двох ідей однією лексемою, словом» [2, с. 26]. По-третє, складні слова порівняно з простими мають «більші стилістичні можливості, більшу пізнавально-оцінну силу, більшу понятійну й естетичну місткість» [1, с. 25].

В українському мовознавстві є чимало праць, присвячених вивченню складних слів. Серед них можна виділити ті, в яких розглядається питання історії виникнення та формування композитів (М.Я.Плющ, П.П.Плющ, П.Самійленко, І.Й.Тараненко, В.В.Німчук, В.М.Ліпич), структури, морфемної будови, семантики, процесів творення цих одиниць, статусу юкстапозитів (М.Т.Чемерисов, І.І.Ковалик, Н.Ф.Клименко, Л.Є.Азарова, К.Г.Городенська, Н.С.Родзевич, В.О.Горпинич, Є.А.Карпіловська, А.М.Нелюба та ін.), складної термінології (М.П.Богуцька, В.М.Овчаренко, Е.І.Огар, А.А.Бурячок, І.М.Кочан та ін.), абревіатур (К.Л.Тронь, М.Г.Середюк, Л.М.Бойченко, Н.Ф.Клименко, Р.Микульчик, с. М.Климович та ін.). Функціонуванням композитів і юкстапозитів у художніх текстах цікавилися М.Т.Доленко, Л.П.Павленко, О.М.Рудь, Н.М.Журавльова, І. М. Бабій, Н.М.Сологуб та ін. Стилiстичні можливості окреслених лексем у різних контекстах фрагментарно описано у розвідках О.Д.Пономарева, С. Я.Єрмоленко, О.С.Шевчук, І.М.Кочан, А.П.Коваль.

Наша наукова розвідка присвячена розгляду складних слів у творах Василя Шкляра.

Василь Шкляр – український письменник, політичний діяч, один із найвідоміших і найбільш «читаних» сучасних українських письменників. Деякі літературні оглядачі називають його «батьком українського бестселера», чії твори здобувають найвищі та найпрестижніші літературні нагороди: гран-прі «Коронації слова», премії «Золотий Бабай», «Золоте перо», «Спіраль століть», Національна премія імені Тараса Шевченка й Народна Шевченківська премія за роман «Залишинець», що сколихнув усю Україну. Витончений психологізм, філософічність, іронія, інтелектуальна та мовна граційність забезпечують творам Василя Шкляра статус яскравого, самобутнього явища в сучасній українській літературі.

Матеріалом дослідження ми обрали збірку «Чорне Сонце». До цієї книжки, окрім оповідання «Чорне Сонце», увійшли твори, різні за тематикою, настроєм, часом написання. Але всі вони – про Україну, якою вона була, якою є і якою ще буде колись – адже в героях Шкляра впізнаємо тих, хто живе поруч із нами, змагаючись, борючись і завжди – навіть ціною власного життя – перемагаючи.

Мета статті: охарактеризувати семантику та проаналізувати способи творення складних іменників у збірці оповідань В.Шкляра «Чорне Сонце».

Творення складних слів у творах Василя Шкляра поки що ніким не досліджено, що надає нашому дослідженню наукової **актуальності** та новизни.

У творах В. Шкляра ми виявили велику групу складних іменників. Основними способами їх творення є осново-, словоскладання (юкстапозиція), абревіація, складання з афіксацією.

За семантикою твірної бази виявлені складні іменники можна об'єднати в такі семантичні групи:

- назви осіб : *президент-втікач, радикали-аматори, алкаши-хулігани, друзі-нерозлийвода, шайби-здоровила, козаки-петлюрівці, масовик-розважальник, мінери-сапери, друг-волонтер, волхви-жерці, герой-полюбовник, наймит-нетяга, мисливець-невдаха, предки-украї, пращури-язичники, предки-сіромахи, німфитанцівниці, парубки-чубани, хлопці-чорти, артисти-козаки, благодійники-волонтери, дівчата-однокурсниці;*
- назви тварин: *півні-фазани, раки-велетні, пес-вовкодав, друг-кінь, коник-стрибунець;*
- назви зброї, військового обладнання тощо: *гранатомет-підствольник, шаблі-близнюки, горб-парацут;*
- назви предметів: *крісло-гойдалка, шапка-вушанка, машинка-нулівка, родимка-мушка, шапка-невидимка, очі-гудзики, плитка-таганок, бараболі-американки, тютюн-потеруха;*
- назви природних явищ: *вітер-крутий.*

Складання (осново- і словоскладання) – різновид морфологічного словотворення, при якому нове слово утворюється шляхом об'єднання в одне ціле двох чи більше основ або слів: *жовтогогарячий, зубробізон, лісотундра, світловололікарня, шахтобудівник.*

Складання належить після афіксації до найпродуктивніших способів творення слів у сучасній українській мові. Способом складання утворюються іменники, прикметники, рідше прислівники та дієслова. Складні слова більш повно виражають нові поняття. У них поєднується стислість і семантична насиченість, проявляється економія мовних засобів.

Способом складання утворюються слова, що мають особливу композиційну будову. Відповідно до цього у межах складання розрізняють осново- та словоскладання.

Осново-, словоскладання – це поєднання кількох основ слів (основи та цілого слова) за допомогою інтерфіксів *о,е* або без них: *віцеферма, кіноповість, сухофрукти.*

У збірці В.Шкляра «Чорне Сонце» ми виявили велику кількість складних іменників, утворених способом осново-, словоскладання, наприклад: *лісосмуга, металобрухт, тризуб, бронезилет, зомбоящик, кінобудка, кролеферма, а саме:*

- кролеферма* ← *кролі, ферма;*
- лісосмуга* ← *ліс, смуга;*

кінобудка ← кіно, будка.

Словоскладання, або юкстапозиція (лат. *juxta* – поряд, *posita* – місце) – це поєднання кількох слів в одному складному слові: *гуси-лебеді, зайчик-побігайчик, дрібно-дрібно*.

Юкстапозити утворюються на базі словосполучень прикладкового типу і виражають одне поняття: *лікар-педіатр, хліб-сіль*.

За характером твірної бази складні слова поділяються на групи.

Нами було виявлено такі приклади юкстапозитів:

Синонімічні зближення: *лаз-перелаз, плитки-побрехеньки*;

Парні зближення сумарної семантики: *батько-мати*;

Повтори, що становлять собою експресивну редуплікацію певного слова: *полечко-поле, сила-силенна, тьма-тьмуца, море-море*.

Абревіація полягає у творенні похідних шляхом скорочення твірних слів, наприклад: *радіостанція – рація, стінна газета – стінгазета*. Твірною базою виступають окремі слова або цілі словосполучення. Абревіація діє у сфері іменника.

В аналізованих творах ми виявили такі типи абревіатур:

Ініціальні:

- **звуківі:** *АТО (Антитерористична операція), ООН (Організація Об'єднаних Націй), УПА (Українська повстанська армія)*;

- **літерні:** *СБУ (служба безпеки України), АТС (автоматичні телефонні станції), СГД (Снайперська гвинтівка Драгунова), РПГ (ручний протитанковий гранатомет), БТР (бронетранспортер), МВС (Міністерство внутрішніх справ), ПК (персональний комп'ютер), ЦК (Цивільний кодекс)*;

Комбіновані:

- **поскладово-фонемні:** *автозак, акаем, беємпе, замполіт, КамАЗ, агеєска*;
- **поскладові абревіатури:** *госпдвір, спецодяг, колгосп, комбикорм, керогаз, автоген, колгосп, райцентр, філфак, завсектора*;

Абрелексеми із запозиченими основами: *мікроавтобус, автозаправка, політкоректність*

У сучасній українській мові є чимало слів, утворених складанням з афіксацією. Найпродуктивнішими є складні іменники, утворені складно-суфіксальним способом.

Ми визначили такі типи складних іменників у збірці «Чорне Сонце»:

1) іменник + дієслово:

снівдіння, зброєносець, газорозділювач;

зброєносець ← *зброя носити* + *-ець*;

газорозділювач ← *газ розділювати* + *-ач*;

снівдіння ← *сон видіти* + *-нн (я)*.

2) прикметник + іменник:

старшокласник, однокурсник;

старшокласник ← *старший клас* + *-ник*;

однокурсник ← *один курс* + *-ник*;

3) числівник + іменник:

тисячоліття ← *тисяча літ* + *-j(a)*;

4) займенник + іменник

самолюбєць ← *сам любити* + *-ець*;

Складання з нульовою суфіксацією – це спосіб творення складних слів, при якому основним словотворчим засобом виступає поєднання основ і нуль-суфікса, наприклад: *сніг + о + пад о, чудо + дій о*.

Ми виявили такі приклади складання з нульсуфіксацією:

таволєв ← *тав ловити* + *∅*;

самовар ← *сам варити* + *∅*

Отже, виявлені складні іменники у збірці оповідань В. Шкляра «Чорне Сонце» утворюються основоскладанням, словоскладанням (юкстапозицією), абревіацією, складанням з суфіксацією.

Складні слова – це інформаційний за семантикою та лаконічний за формою мовновиражальний і мовностилістичний засіб образотворення у збірці В.Шкляра «Чорне Сонце».

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко. – К.: Наукова думка, 1984. – 252 с.
2. Городенська К. Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису/ К.Г.Городенська // Мовознавство. – 1988. – №3. – С.27-34.
3. Вакарюк Л., Панцьо Є.С. Українська мова. Морфеміка і словотвір. – Тернопіль, ЛІЛЕЯ,1999. – 220с.